

A black and white portrait of Berzsenyi Dániel, a Hungarian poet and writer. He is shown from the chest up, wearing a dark, high-collared coat. He has dark, wavy hair and a full, dark beard and mustache. His expression is serious and contemplative, looking slightly to the left of the viewer.

Az elégia változatai Berzsenyi Dániel költészetében

Kötelezők emelt szinten – Konferencia magyartanároknak, 2017. március 25.

A soproni evangélikus líceum (1788-1795)

- Berzsenyi latin és német olvasmányai
- Barátsága Kis Jánossal
- *A Nemes Magyar Társaság* „önképzőkör”
- A líceum és a líceumi tanárok könyvtára
(Vietorisz Jonathan, Raics Péter)
- Kis János peregrinációja 1791-1793:
Göttingen, Jéna, Weimar

A Berzsenyi-versek kiadásai

- 1803 – a versek „felfedezése” (Kis János)
- 1808 – az első kézirat-változat
- 1803-1813 közötti élénk levelezés Berzsenyi, Kis János és Kazinczy között
- 1813 – első kiadás
- 1816 – második kiadás Helmeczy Mihály „irtóztató Prefatiójával”
- 1842 – Döbrentei Gábor kiadása
- 1860 – Toldy Ferenc kiadása

- 1936 – Merényi Oszkár első kritikai kiadása
- 1979 – Merényi Oszkár második kritikai kiadása

- Az új kritikai kiadás előkészületben (*Berzsenyi Dániel Összes Művei* 3. kötete, Fórizs Gergely és Vaderna Gábor munkája)

A Berzsenyi-versek kötetrendje 1.

- Antik minták ('deáki mód') a műfaji elrendezésre: Horatius, *Sermones*, *Carmina* Liber I-IV., *Epistulae* Liber I-II. stb.
- „juxta ordinem chronologicum”?
- Révai Miklós *elegyes versei* (1787): *Alagyáinak [Elégiáinak]* I-II-III. könyve, *Énekei*, *Az áldozat*, *Másoknak RM-hoz írott versei*
- Kazinczy kötetterve saját költeményeihez (a kötetkompozíció 1787-1828 közötti változatai szerint: műfaji és tematikus csoportosítás): *Ódák és dalok*, *Vegyes költemények*, *Görögös epigrammák*, *Tövisék és virágok*, *Virágok és gyomok*, *Episztolák*
- Berzsenyi kötetrendje az 1813-as kiadásban: I. könyv, II. könyv, III. könyv
- Az 1816-os kiadásban: IV. könyv
- Az 1842-es kiadásban V. könyvként az addig kiadatlan versek
- Az 1860-as kiadásban VI. könyvként az újonnan előkerült versek

A Berzsenyi-versek kötetrendje 2.

- Kazinczy javaslata: „Három könyvre osztatom-fel a' könyvet, mert a versek ennyi részre oszlanak *dem Tone nach...*”
- Herder hangnem-elmélete (Ton): „Nun gibt es also elegische, idyllenartige Oden...”, „Es kann elegische Oden in vielerlei Sylbenmass, elegische Eklogen usw. geben...”
- Kazinczy Berzsenyi kötetéről (1813 előtt): „Az első [könyv] character-e így a 'fentebb nemű dal', [...] 2dik a' magasabb repűlet, a' 3dik a' didacticus és Alltagspoesien.” (KazLev V. 159-160.)
- Egyesíti a műfaji, a tematikus és a lírai hangnem változatai szerinti rendezési elveket.
- Herder hangnem elméletét követve: I. könyv – elégikus hangnemű versek, II. könyv – ódai hangnemű versek, III. könyv – moralizáló-tanító versek és hétköznapi témák meghatározó jelenléte

„A líraelmélet állása”

- [Moesch Lukács], *Vita poetica per omnes aetatum gradus deducta, sive poesis tota vitalis*, Tyrnaviae, 1693.
- Karl Wilhelm Ramler – Charles Batteux, *Einleitung in die schönen Wissenschaften I-IV.*, Wien, 1770.
- Johann Georg Sulzer, *Allgemeine Theorie der Schönen Künste I-IV.* (A-D, E-J, K-Q, R-Z), Leipzig, 1771-1774.
- Johann Gottfried Herder, *Literaturbriefen* (1768), SW 2., 1877-1977.
- Johann Joachim Eschenburg, *Entwurf einer Theorie und Literatur der schönen Wissenschaften*, Berlin-Stettin, 1783.
- Friedrich Schiller, *Über naive und sentimentalische Dichtung*, Die Horen, 1795/11-12 és 1796/1.
- Szerdahely György Alajos, *Aesthetica*, Buda, 1778.
(ld. <http://deba.unideb.hu/deba/szerdahely/>)
- Schedius Lajos tanári pályája és „széptani írásai”
(ld. *Doctrina pulcri*, Debrecen, 2005.)

Az *elégia* új meghatározása az érzékenység esztétikájában 1.

- „Die Elegie ist ein poetischer, meistens **beschreibender Vortrag gemischter Empfindungen, in welchen sich angenehmes Gefühl mit dem unangenehmen vereinigt**, und die daher, schon ihrer Natur nach, sanft und gemäßig sind.” (Eschenburg, 1805, 149.)
- „...a szomorúságnak az elégiában [...] csak abból szabad fakadnia, hogy a költőt az eszmény inspirálja. Egyedül ezáltal tesz szert az elégia költői tartalomra, s bármely más forrása mélyen alatta van a költészet méltóságának. [...] A hajdani örömök elvesztése, az aranykornak a világból való eltűnése, az ifjúság és szerelem boldogságának elmúlása stb. miatt érzett szomorúság csak akkor válhat elégikus költemény anyagává, ha az érzéki [érzékeny?] békesség ezen állapotai egyszersmind a morális harmónia tárgyaiként jeleníthetők meg. [...] **Egy meghatározott veszteség tapasztalatai az általános mulandóság eszméivé bővültek ki**, s a megindult dalnok, akit üldöz a mindenütt jelen való romlás képe, felszárnyal az égig...” (Schiller, 2005, 297-299.)

Az *elégia* új meghatározása az érzékenység esztétikájában 2.

- versformák, műfajok és hangnemek keveredése
- (természet)leírás: közeli és távoli képek, külső és belső, időtávlat
- összetett, ellentétes érzelmek (a líra „az emberi természet, vagyis az érzelmek utánzása”, ld. Batteux, Eschenburg, Sulzer)
- retorikai „töréspont”
- *időbeliség*: értéktelített múlt vs. értékeit vesztett jelen
- individuális léttapasztalat vs. morális és érzéki általánosítás

A Berzsenyi-elégiák poétikai problémái

- érzékeny/neoklasszicista elégia (*Ősz / A közelítő tél*)
- hangnem-keveredés: az elegiko-óda (*Osztályrészem, Barátnémhoz*)
- műfaji összetettség: episztola formájú elégia (*Levéltöredék barátnémhoz*)
- formai újítás: a „nagy rímes elégiák” (*Az élet dele, Búcsúzás Kemenesaljától, Levéltöredék barátnémhoz*)
- Berzsenyi Schiller-bírálata a *Poétai harmonisticában* (1833)

Berzsenyi elégiái és „elégikus hangnemben”* írt versei

- I. könyv: *A közelítő tél, Horác, Osztályrészem*, A tavasz, Az esthajnalhoz*, Búcsúzás, A csermelyhez**
- II. könyv: *Az élet dele, Búcsúzás Kemenesaljától, Barátimhoz**
- III. könyv: *A halál, Múlandóság, Levéltöredék barátnémhoz**
- IV. könyv: *A bonyhai grotta**
- V. könyv: *Elégia (gróf Festetics György hamvaira), A poesis hajdan és most*
- VI. könyv: *Az ifjúság*

A versértelmezés szempontjai

- Lehetséges-e az érzékenység és a neoklasszicizmus líraelméletét alkalmazni az értelmezésben?
- Az életrajzi párhuzamok csekély jelentősége!
- Képszerűség és időtávlatok: Eschenburg az *epikus költészet* részeként tárgyalja az elégiát!
- Összetett érzelmek és tematikus sokféleség.
- A múlt és jelen állapotleírásainak prozódiai, metrikai, retorikai, tematikus ellenpontosítása.
- Időmértékes és ütemhangsúlyos-rímes strófatípusok!

Szakirodalmi ajánló

- *Berzsenyi Dániel költői művei*, s.a.r. Merényi Oszkár, Akadémiai, Bp., 1979. (kritikai kiadás)
- *Berzsenyi Dániel prózai munkái*, s.a.r. Fórizs Gergely, Universitas, Bp., 2011. (kritikai kiadás)
- *Berzsenyi Dániel levelezése*, s.a.r. Fórizs Gergely, Universitas, Bp., 2014. (kritikai kiadás)
- Friedrich Schiller, *Művészet- és történelemfilozófiai írások*, Atlantisz, 2005. 261-352.
- Csetri Lajos, *Nem sokaság hanem lélek*, Szépirodalmi, Bp., 1986.
- Bécsy Ágnes, *"Halljuk, miket mond a lekötött kalóz" – Berzsenyi-versek elemzése*, Korona Nova, Bp., 1998. (2. bővített kiadás)
- Onder Csaba, *A klasszika virágai*, Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2003. 242-256.
- *Magyar irodalom*, főszerk. Gintli Tibor, Akadémiai, Bp., 2010. 323-352., különösen: 348-352. (szerzők: Szilágyi Márton és Vaderna Gábor)
- *A közelítő tél. A tizenkét legszebb magyar vers 9.*, szerk. Fűzfa Balázs, Savaria University Press, Szombathely, 2012.

Köszönöm a figyelmüket!

A black and white portrait of Hermann Zoltán, a man with a full beard and mustache, wearing a dark, high-collared coat. The portrait is positioned in the lower half of the slide, behind the text.

Hermann Zoltán, habilitált egyetemi docens
hermann.zoltan@hungarnet.hu

... és még néhány másodperc türelmet kérek!

Károli Gáspár Református Egyetem BTK

Gyermek- és ifjúsági irodalom felsőoktatási szakirányú továbbképzés

2 féléves képzés, 120.000 Ft/ félév

A jelentkezés feltétele: legalább BA-szintű pedagógia-, tanári-, könyvtáros-, művészeti vagy hitoktatói diploma

Tárgyak: irodalom- és műfajtörténet, műelemzések, médiumok és gender, gyerekpszichológia, művészetterápia, az olvasásra nevelés módszerei, szerkesztői-kritikai-műfordítói műhelyfoglalkozások

Elérhetőségek:

https://www.felvi.hu/felveteli/szakiranyu_tovabbkepzesek/IntezmenyiOldalak/szakiranyu.php?smeg_id=723

https://www.facebook.com/KREgyerekirodalom/?ref=aymt_homepage_panel

... és most már csak két kattintásnyit!

